

İlkokuma Kitaplarında Kullanılan Kelimelerin İlkokul Birinci Sınıf Düzeyine Uygunluğunun İncelenmesi*

Mustafa GÖNÜLAL**
Mustafa Yunus ERYAMAN***

Öz: Bu çalışmanın temel amacı, İlkokul birinci sınıf öğrencileri için okumaya geçişte kullanılan ilkokuma setlerinde kullanılan kelimelerin, ilkokul birinci sınıf öğrenci düzeyine uygunluğunun incelenmesidir. Araştırmanın evrenini tüm ilkokuma kitapları oluşturmaktadır. Örnekleme ise, ulaşılabilen sekiz adet ilkokuma seti (toplam 55 adet kitap) oluşturmaktadır. Araştırma betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Setler temin edildikten sonra "Kitap İnceleme Formu"na göre çeşitli boyutlarda incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, bazı setlerde kullanılan kelimelerin TDK sözlüklerinde hiçbir anlamına rastlanmamıştır. Ayrıca ilkokul birinci sınıf düzeyine uygun olmayan ve soyut kelimelerin fazlaca kullanıldığı setlere de rastlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: İlkokuma, okuma, ses temelli cümle yöntemi, çocuk edebiyatı.

Examining the Appropriateness of Words Used in Initial Reading Book Sets for Primary School Freshmen

Abstract: The purpose of this study is to examine the appropriateness of the words in the initial reading books for primary school freshmen. The population of this study is whole initial reading books. The Sample is eight set of initial reading books (total 55 books). This research made with the descriptive method. After obtaining the book sets, examined a variety of format with "book review form". After the essay some words in the books found to have no definition in TDK dictionary. Primary school freshmen cannot understand abstract words; nevertheless it is found that some texts include many discreet words.

Keywords: initial reading, reading, phonic-based sentence method, child literature

Son derece hızlı ilerleyen günümüz dünyasında, bu hıza ayak uydurarak geride kalmamak, tüm ülkelerin üzerinde durdukları konulardan biridir. Hatta ülkelerin sahip oldukları okur-yazarlık düzeyinin temel bir kalkınmışlık düzeyi olarak ele alındığı (Çelenk, 2010) dikkate alınır, durumun ne kadar ciddi olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Böyle bir dünyada vatandaşlarını okur-yazar hale getirmek, tüm devletlerin en önemli meselesi haline gelmiştir.

Dünya üzerinde birçok ülkede, istenen düzeyde okuyamama, büyük bir sorun olarak görülmektedir ve devletler bu sorunun çözümü için çalışmalar yapmaktadırlar. Kaufmann'ın verilerine göre (2005), Kanadalıların % 42'si, İrlandalıların %25'i, İngilizlerin %22'si, Fransızların %20'si okuyamama sorunuyla karşı karşıyadırlar. Bu durumun ekonomiyi etkilediği, insanların potansiyellerini göstermesini engellediği ifade edilmektedir.

Bu denli öneme sahip olan okuma becerisine ulaşabilmek için önce bir dil bilinmesi ve dil gelişiminin yeterli düzeyde olması gerekmektedir. Dil; "insanların düşündüklerini, duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan ile düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracıdır" (TDK, 2013). Ergin'e göre (2008) ise, "insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendisine özgü kuralları olan ve ancak bu kurallar içerisinde gelişen canlı bir

* Bu makale "İlkokuma kitap setlerinde kullanılan kelime ve görsellerin ilkokul birinci sınıf öğrenci düzeyine uygunluğunun incelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş.Gör. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Çanakkale, Türkiye, e-posta: mustafagonulal@comu.edu.tr

*** Doç. Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Çanakkale, Türkiye, E-posta: yunuseryaman@gmail.com

varlık, temeli tarihin bilinmeyen dönemlerinde atılmış bir gizli anlaşmalar düzeni, seslerden örülmüş toplumsal bir kurumdur”.

Dil gelişimi ise, kazanılan dil yetisinin çevreyle iletişime geçilmesi, okumalar ve dinlemeler yapılması neticesinde elde ettikleriyle geliştirilmesidir. Sosyal ve entellektüel gelişim açısından hayatî öneme sahip olan dil gelişimi okumaya hazırlık için de kazanılması gereken en önemli becerilerdendir. Bu süreci olumlu davranışlarla, sağlıklı bir şekilde geçiren birey; kendini daha iyi ifade edebilme, daha rahat iletişim kurabilme gibi özellikler elde ederek öne çıkacak, sosyal, eğitim ve iş hayatında bu kazanımlarının meyvesini toplayacaktır.

Okuma kavramı üzerinde duracak olursak, okuma; Ön bilgilerin kullanılarak, yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı olarak, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma sürecidir” (Akyol, 2012). Başka bir tanımda ise, insan dünyasını geliştiren, onun kişiliğini biçimlendiren ve onu başkalarına bağlayan bir etkidir (Demirel, 2000). Aytas’a göre (2003) ise “Okuma, gözlerin ve beş organın çeşitli hareketlerinden ve zihnin anlamı kavrama becerisinden meydana gelen karmaşık bir faaliyettir”. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, okuma hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden de okuryazar toplumlarda yaşayanlar için okumayı öğrenmek, önemli bir kilometre taşıdır (Whitehurst ve Lonigan, 2001).

Okumanın öğrenilebileceği en iyi yer olan, iyi bir kitap ancak, çocukların ondan zevk aldığı ölçüde iyi bir kitaptır; yetişkinlerin gözünde klasik de olsa eğer çocuklarca okunmuyorsa veya içeriği onların canını sıkıyorsa böyle bir eser, kötü bir çocuk kitabıdır (Oğuzkan, 2001). Çocuk edebiyatının ne olduğunu çok iyi anlatan bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi, çocuk edebiyatı, “çocuğa göre”, onu sıkmayan, yaş özelliklerini aşmayan ve ona yeni ufuklar açan eserlerden oluşan bir edebiyattır.

Öğretim sistem yaklaşımının en önemli unsurlarını, öğrenciler, öğretmenler, öğrenme-öğretme süreçleri ve öğretim materyalleri oluşturur. İlkokuma yazma eğitiminde kullanılan materyaller (ders kitapları, yazı tahtası, pazen tahtaya iştirilmiş küçük şekiller, resimcikler, plastikten yapılmış harf, hece ve kelime örnekleri ve yardımcı kitaplar) vardır (Şahin ve Şahin, 2009; Ünal, 2006). Bunların içerisinde en etkili olan materyaller kitaplardır.

Her dönemde belli başlı yöntemlerle okuma-yazma öğretilmiştir. Kitaplar yazılırken en dikkat edilmesi gereken nokta, yönteme uygunluktur. Her yöntemin uygulamaya konmasının hemen akabinde bu yöntemi geliştirme çabaları da başlamıştır. Dünyadaki yenilikler ve uygulanan yöntemler birlikte daha iyiye ulaşırsa, değişmiştir. Değişen her yöntemle birlikte, kullanılan kitaplar da değişmiştir.

Ülkemizde, günümüze kadar birçok yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemleri sıralayacak olursak; harf yöntemi, kelime yöntemi, cümle yöntemi, karma yöntemi ve en son olarak ise 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren ses temelli cümle yöntemi(STCY)’dir (Öz ve Çelik, 2007). Yapılan araştırmalar, STCY ile ilkokuma yazma öğrenen öğrencilerin okuma yazma hızlarının ve okuduğunu anlama düzeylerinin genel anlamda seviyelerinin çok üzerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bay, 2010). Buradan da anlaşılıyor ki STCY, aksi kanıtlanana dek, kullanılabilir en uygun yöntemdir.

STCY’ye göre hazırlanan ilkokuma kitapları, çocuklara sadece okumayı öğreten, gelişigüzel kitaplar olmaktan öte, onlara bir okuma mantığı ve estetik duygusu kazandırarak gelecekte iyi birer okur olmalarının yolunu açan kitaplardır. Nitelikli ilkokuma kitaplarının, eğlendiren, düşündürdüren ve yazın eğitimi veren özelliklerinin yanı sıra, aynı zamanda bir sanat yapıtı olduklarını unutmamak gerekir (Dilidüzgün, 2006). Bu yüzden de belli başlı özellikleri olmalıdır.

Çocuk edebiyatı ve onun üzerine yazılan eleştiriler ülkemizde henüz olması gereken seviyede olmamasından dolayı kesin sınırlarla belirlenmiş özellikler olmamakla beraber, yapılan araştırmalar, ilkokuma ve yazma çalışmalarını desteklemek üzere seçilecek çocuk kitaplarında şu özelliklerin bulunması gerektiğini söylemektedir (Civaroğlu,2000; Alpay ve Anhegger, 1975; Saracho, 1989; Oğuzkan,

2001; Nas, 2003; Sever; 2003; Demirel ve Şahinel, 2006; Ünal, 2006; Bilgegil,2007; Çelenk, 2010; Seven, 2010;):

- Kitaplar, çocukların anlayabilecekleri bir dille yazılmış olmalıdır.
- Kapak resimleri canlı, çekici ve kitabın içeriği ile uyumlu olmalıdır.
- Kitaplarda renkli, canlı resimler olmalıdır.
- Kullanılan resimler metinle uyumlu olmalıdır.
- İşlenen konu çocuğun hayatından ve çevresinden alınmalıdır.
- Günlük yaşamdan bahsetse bile sıradan olmamalı, farklı ifadelerle çocuğu kendine çekmeyi başarmalıdır.
- Kitaptaki yazılar, ilkokul programındaki ilkokuma yazma anlayışına uygun olmalıdır.
- Konular çocuğu neşelendirmeli, çocuğa geniş ve yeni ufuklar açmalıdır.
- Uzun ve olmamalı; kısa ve akıcı olmalıdır.
- İyilik, doğruluk, adalet, güzellik, başarı, yardımseverlik ve hoşgörü gibi temaları işleyerek her bölümde bir ana fikir işlenmelidir.
- Konular eğitici nitelikte olmalı, korkutucu ve bunalımlara itecek dev, peri, cin konuları içermemelidir.
- Kitaplar, kullanışlı, dayanıklı ve kolay kolay dağılmayan cinsten maddelerden yapılmalıdır.
- TDK'nın benimsediği yazım kurallarına uyulmalıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, ilkokuma kitaplarında kullanılan kelimelerin ilkokul 1.sınıf öğrenci düzeyine uygunluğunu belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda; "İlkokuma kitap setlerinde soyut olan ya da anlamı olmayan kelimelere yer verilmiş midir?" ve "İlkokuma kitap setlerinde düzeye uygun olmayan kelime ya da deyim kullanılmış mıdır?" sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Araştırmada betimsel tarama çalışması yapılmıştır. Çünkü tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaç edinen araştırmalar için uygun bir modeldir (Karasar, 2006). Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar. Eğitim alanındaki araştırmalarda, en yaygın, betimsel yöntem tarama çalışmasıdır. Çünkü araştırmacı bireylerin, grupların ya da (bazen) fiziksel ortamların (okul, gibi) özelliklerini (yetenekler, tercihler, davranışlar, vb.) özetler (Büyüköztürk, 2009).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, tüm ilkokuma kitaplarıdır. Örneklem ise rastgele seçilmiş olan A, B, C, Ç, D, E, F, G(8adet) ilkokuma kitap setlerinden oluşmaktadır. A ilkokuma kitap seti 7 kitaptan oluşmaktadır. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r), 3.kitap (m, u, k, i), 4.kitap (y, s, d, ö), 5.kitap (b, ü, ş, z), 6.kitap (ç, g, c, p), 7.kitap (h, ğ, v, f, j) seslerinden oluşmaktadır. B ilkokuma kitap seti 9 kitaptan oluşmaktadır. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k), 4.kitap (ı, y, s), 5.kitap (d, ö, b, ü), 6.kitap (ş, z, ç), 7.kitap (g, c, p), 8.kitap (h, ğ, v, f), 9.kitap (j) seslerinden oluşmaktadır. C ilkokuma kitap seti 9 kitaptan oluşmaktadır. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, ı, y, s, d), 4 ve 5.kitap (ö, b, ü, ş, z, ç) 6. Ve 7.kitaplar (g, c, p, h), 8.ve 9.kitaplar (ğ, v, f, j) seslerinden oluşmuştur. Ç ilkokuma kitap seti ise 6 kitaptan oluşmuştur. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, i, y, s, d), 4.kitap (ö, b, ü, ş, z, ç), 5.kitap (g, c, p, h), 6.kitap (ğ, v, f, j) seslerinden oluşmuştur. D kitap seti, 6 kitaptan oluşmuştur. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, i, y, s), 4.kitap (d, ö, b, ü, ş), 5.kitap (z, ç, g, c, p), 6..kitap (h, ğ, v, f, j). E ilkokuma seti, 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, i, y, s, d), 4.kitap (ö, b, ü, ş, z, ç), 5.kitap (g, c, p, h), 6..kitap (ğ, v, f, j) seslerinden oluşmuştur. F ilkokuma seti 6 kitaptan oluşmuştur. 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, i, y, s, d), 4.kitap (ö, b, ü, ş, z, ç), 5.kitap (g, c, p, h), 6..kitap (ğ, v, f, j) seslerinden

oluşmuştur. G ilkokuma seti de 6 kitaptan oluşmuştur. Bu kitaplar da 1.kitap (e, l, a, t), 2.kitap (i, n, o, r, m), 3.kitap (u, k, i, y, s, d), 4.kitap (ö, b, ü, ş, z, ç), 5.kitap (g, c, p, h), 6..kitap (ğ, v, f, j) seslerinden oluşmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmaya başlamadan önce alan taraması yapılmış (Akyol, 2012; Çelenk, 2010; Yılar ve Turan, 2010; Seven, 2010; Ş. Demirel, 2010; Keskinkılıç ve Keskinkılıç, 2007; Oğuzkan, 2001) ve çocuk kitapları hakkında veriler elde edilmiştir. Bir edebi eser olan ve çocuk edebiyatı içerisinde sayılabilecek olan ilkokuma kitaplarının sıradan özellikler taşıyor olamayacağı düşünülerek çocuk edebiyatının özellikleri incelenmiştir. Bu veriler ile bir form hazırlanmaya başlanmış ve “Kitap İnceleme Formu” geliştirilmiştir. Daha sonra konunun uzmanlarının görüşlerine başvurulmuş ve gerekli düzeltmeler yapılarak son haline ulaşılmıştır.

Bir kitabı incelerken birçok kritere bakmak gerekmektedir ancak, kitap inceleme formundaki maddeler oluşturulurken, yelpaze dar tutulmaya çalışılmış ve daha çok araştırma konusuyla alakalı olduğu düşünülen maddelere yer verilmiştir. Bu çerçevede “kitap inceleme formu”nda ilkokul birinci sınıfa başlayan öğrencilerin bilişsel gelişim özellikleri dikkate alınarak, soyut kelimelere yer verilip verilmediğini ve düzeye uygun olmayan kelime ev deyimlerin kullanılıp kullanılmadığını görmemize yardımcı olacak maddeler yerleştirilmiştir. Ön inceleme sırasında görülen anlamı olmayan kelimelerin yaygın olarak kullanılıp kullanılmadığına bakmak için böyle bir madde de yine forma konulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Yayınevlerine ait sekiz adet ilkokuma kitap seti - toplam 55 kitap – okunmuştur. Daha sonra bu kitaplar, kitap inceleme formuna göre değerlendirilerek sonuçlandırılmıştır ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve Sonuçlar

Yöntem bölümünde açıklanan veri toplama araçları ile elde edilen veriler, bu bölümde düzenlenmiş ve analiz edilmiştir.

Örneklem için belirlenen kitaplar, kitap inceleme formuna göre incelendiğinde bulunan soyut kelimeler ve anlamı olmayan kelimeler Tablo 1’de verilmiştir. İkokuma kitap setlerinde kullanılan soyut kelimelere bakıldığında; A ilkokuma kitap setinde 17, B ilkokuma kitap setinde 7, C ilkokuma kitap setinde 13, Ç ilkokuma kitap setinde 10, D ilkokuma kitap setinde 3, E ilkokuma kitap setinde 10, F ilkokuma kitap setinde 3 ve G ilkokuma kitap setinde de 18 adet soyut kelime tespit edilmiştir. Toplamda 83 kelime tespit edilmiştir.

İncelenen ilkokuma kitap setlerinden A ilkokuma kitap setinde; “ulu, emek, an(mak), yaman, kıskan(mak), üstün, şaşkın, zeka, ilişki, barış, şirin, büyü, giz, saygı, bilgi, sevgi, yiğit” soyut kelimeleri belirlenmiştir. B ilkokuma kitap setinde; “ak, inat, ala, kıymet, merak, usan(mak) ve enerji” soyut kelimeleri belirlenmiştir. C ilkokuma kitap setinde ise; “ala, kan(mak), an(mak), sun(mak), neşe, taze, bürün(mek), hayret, mutluluk, kıymet, iştah, sin(mek) ve beter” soyut kelimeleri belirlenmiştir. Ç ilkokuma kitap setinde; “ulu, barış, yararlı, öte, gurur, mutlu, ruh ve saf” soyut kelimeleri belirlenmiştir. D ilkokuma kitap setinde şanlı ve cin kelimeleri soyut olarak karşımıza çıkmıştır. E ilkokuma kitap setinde ise; ala, inat, tutumlu, irak, sabır, hisset(mek), neşe, sığınmak alay ve ayaz” kelimeleri soyut olarak belirlenmiştir. F ilkokuma kitap setinde; “ala, inat ve düş” kelimeleri belirlenmiştir. Son set olan G ilkokuma kitap setinde ise; “ısrarlı, tutumlu, inat, utan(mak), usan(mak), sır, muhtaç, şaşkın, aş(mak), mutsuz, mutlu, özlem, afiyet, şaşır(mak), dost, sevgi, barış, umut” kelimeleri soyut kelimeler olarak karşımıza çıkmıştır. En fazla soyut kelimenin G ilkokuma kitap setinde (18 kelime) ve A ilkokuma kitap setinde(17 kelime) kullanıldığı belirlenmiştir. En az soyut kelimenin ise D ilkokuma kitap setinde (2 kelime) ve F ilkokuma kitap setinde (3 kelime) olduğu tespit edilmiştir.

İlkokuma Kitaplarında Kullanılan Kelimeler

Tablo I

Soyut Olan ya da Anlamı Olmayan Kelimeler

Kitap Seti	f	Soyut Olan ya da Anlamı Olmayan Kelimeler
A	18	İlle Ulu Emek Anmak Yaman Kıskan(mak Üstün Şaşkın Zeki İlişki Barış Şirin Büyü Sellice Saygı Bilgi Sevgi Yiğit
B	7	Ak İnat Ala Kıymet Merak Usan(mak) Enerji
C	13	Ala Kan(mak) An(mak) Sun(mak) Taze Neşe Bürün(mek) Hayret Mutluluk Kıymet İştah Beter Sin(mek)
Ç	10	Barış Yararlı Öte Kah Gurur Ulu Mutlu Ruh Saf Kef
D	3	Cin Yet Şanlı
E	10	Ala İnat Tutumlu Irak Sabır Hisset(mek) Neşe Ayaz Sığın(mak) Alay
F	3	Ala İnat Düş
G	18	İsrarlı Tutumlu İnat Utan(mak) Usan(mak) Sır Muhtaç Şaşkın Aş(mak) Mutlu Mutsuz Özlem Umut Afiyet Şaşır(mak) Dost Sevgi Barış
Toplam	83	

A, B, C, Ç, D, E, F ve G ilkokuma kitap setlerinde kullanılan anlamı olmayan kelimeler incelediğinde ise, B, C, E, F ve G ilkokuma kitap setlerinde hiç anlamı olmayan kelime kullanılmadığı, A ve Ç ilkokuma kitap setlerinde ise ikişer adet, D ilkokuma kitap setinde ise bir adet anlamı olmayan kelimenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar; A ilkokuma kitap setinde, “ille” ve “sellice”dir. Bu kelimelerin Türkçe sözlüklerde hiçbir anlamına rastlanmamıştır. Kullanım yerleri incelendiğinde “İlle” kelimesinin “illaki” anlamında, “sellice” kelimesinin ise çok yağmur yağdığını anlatmak için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ç ilkokuma kitap setinde “kah” ve “kef” kelimeleri anlamı olmayan bir şekilde kullanılmıştır. Kullanıldıkları yere bakıldığında, hece öğretimi için olduğu çıkarılabilmekte ancak; tüm sesler (“kah, keh, kih, kih... vb” gibi) kullanılmadığı ve yine bu türden tek heceli ve anlamlı kelimelerin de kullanılabildiği ve kullanıldığı görülmüştür (tam, ten, nal, tok, kek vb). Tüm sesleriyle verilen ve hece öğretimi için olduğu anlaşılan heceler bu kategoriye alınmamıştır. Son olarak D ilkokuma kitap setinde ise anlamı olmayan kelime olarak “yet” kelimesi kullanılmıştır. D ilkokuma kitap setinin son sayfasında, öğrenilen seslerle oluşturulmuş kelime ya da heceler verilmiştir. “Yet” kelimesi de burada kullanılmıştır

İncelediğimiz ilkokuma setlerinde tespit edilen, ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin bilişsel düzeyine uygun olmayan kelime ve deyimler, Tablo 2’de verilmiştir.

İlkokuma kitap setlerindeki düzeye uygun olmayan kelimeler/deyimler incelendiğinde A ilkokuma kitap setinde 5, B ilkokuma kitap setinde 6, C ilkokuma kitap setinde 1, Ç ilkokuma kitap setinde 21, D ilkokuma kitap setinde 5, E ilkokuma kitap setinde 3, F ilkokuma kitap setinde 20 ve G ilkokuma kitap setinde 15 olmak üzere toplamda 77 adet düzeye uygun olmayan kelime/deyim tespit edilmiştir. Düzeye uygun olmadığı düşünülen kelimeler kitap setlerine göre şöyledir; A ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; “lal, denizaşırı, bön, anlı şanlı, önder”; B ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; “jaluzi, jakuzi, lokal, aslen, midi, maksı”; C ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelime; “önder”; Ç ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; “rey, toy, doku, kis, yas,

Tablo II

Düzeye Uygun Olmayan Kelime veya Deyimler

Kitap Seti	f	Düzeye Uygun Olmayan Kelimeler / Deyimler
A	5	Lal Denizaşırı Bön Anlı şanlı Önder
B	6	Jaluzi Jakuzi Lokal Aslen Midi Maksı
C	1	Önder
Ç	21	Rey Toy Doku Kis Yas Bolluk Öd Aba Üs Ün Yoz Meç Kep Tuğ Tığ Çağ Çığ Tav Lav Yiv Lif
D	5	Kıl İlmik Bere Tül Tutu
E	3	Yel Çığ Fanus

F	20	Lal Lor Talim Mala Çağ Mani olmak Roman Maya Duyu Tulum Tanı Not almak Duru Büzüş-Çözüş Soylu Çile(yün) Sıraya Koymak Huy Kaygı
G	15	Çaba Daima Sonsuz Öne atılmak Balya Önlem Büyülemek Özen Uyanık İcat etmek Üzerine titremek Seyre dalmak Üşenmek Yansıtmak Kuytu
Toplam		76

bolluk, od, aba, us, un, yoz, meç, kep, tuğ, tığ, çağ, çiğ, tav, lav, yiv, lif"; D ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; "kıl, ilmik, bere(yara anlamında), tül ve tutu"; E ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; "yel, çiğ, fanus"; F ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler; "lal, lor, talim, mala, mani olmak, roman, not almak, duyu, tulum, tanı, maya, duru, büzüş(mek), çözüş, soylu, çile(yün), sıraya koymak, huy, kaygı, çağ"; G ilkokuma kitap setinde düzeye uygun olmadığı tespit edilen kelimeler ise; "çaba, daima, sonsuz, kuytu, balya, önlem, büyülemek, özen, uyanık, icat etmek, üzerine titremek, seyre dalmak, üşenmek, yansıtmak, öne atılmak" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Düzeye uygun olmadığı tespit edilen en az kelime C ilkokuma kitap setinde yer almıştır ve bir tanedir. Düzeye uygun olmadığı tespit edilen en fazla kelime sayısı ise yirmi bir kelimeyle Ç ilkokuma kitap setlerindedir.

Tartışma ve Öneriler

İlkokuma yazma kitapları, çocuklara sadece okumayı öğreten, gelişigüzel kitaplar olmaktan öte, onlara bir okuma mantığı ve estetik duygusu kazandırarak gelecekte iyi birer okur olmalarının yolunu açan ilk örneklerdir. Nitelikli ilkokuma kitaplarının, ilkokumayı çocuklara en uygun biçimde öğreten bir eser olmasının yanında, sanatsal bir yapıt olduklarını da unutmamak gereklidir. Bundan dolayıdır ki, her sanatsal yapıtta olduğu gibi, ilkokuma kitapları yazılırken de belli başlı özellikleri içerisinden barındırması gerekmektedir.

2012-2013 yılında değişen eğitim sistemiyle birlikte (4+4+4), beş buçuk-altı yaşındaki çocuklar ilkokul birinci sınıfa başlayacaktır. Bu yaş çocuklarına hitap edecek olan ilkokuma kitap setleri hazırlanırken, beş buçuk-altı yaş çocuklarının özellikleri(fiziksel, bilişsel ve dilsel) dikkate alınmalıdır. Piaget'in bilişsel gelişim dönemlerine göre iki-yedi yaşlar arası, işlem öncesi dönem olarak geçmektedir ve bu dönemde çocuk için soyut kavramı yoktur. Bu yüzden, özgürlük, onur, ulus, ülke gibi kelimeler çocuğun zihninde belirginlik kazanmamıştır. Bu kelimeler sadece okulda kullanıldıkları şekilde kalır, çocuklar tarafından kavranılamaz (Çelenk, 2010). Ancak, elde edilen verilere bakıldığında, "üstün, şaşkın, ulu, umut" gibi soyut kelimelerin kullanıldığı görülmektedir.

Soyut olmasına rağmen bu kitapların birçoğunda kullanılan "mutluluk, sevgi, barış, neşe" gibi kelimelerin anlamını bilmektedir. Çünkü günlük hayatta yaşayarak görmektedirler. Ancak, ala, saf, irak gibi az kullanılan kelimeler kullanılmamalıdır. Çünkü Oğuzkan'ın (2001) ifadeleriyle çocuklar için yazılan eserlerde az kullanılan ya da söylenişi güç olan sözcükler bulunmamalıdır, çünkü bu kelimeler çocuklarda anlama gücünü doğurabilmektedir.

Alan taraması yapılarak (Civaroğlu,2000; Alpay ve Anhegger, 1975; Saracho, 1989; Oğuzkan, 2001; Nas, 2003; Sever, 2003; Demirel ve Şahinel, 2006; Ünal, 2006; Bilgegil,2007; Çelenk, 2010; Seven, 2010) çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklere ulaşıldığında, bunlardan birisinin de çocuklara hitap eden kitaplarda korkutucu ve bunalımlara itecek dev, peri, cin konuları içermemesidir. Ancak, incelenen kitap setlerinin üçünde bu ifadeler yer verildiği ve cin, ruh gibi kelimelerin kullanıldığı görülmüştür.

Kitap incelemelerinde karşılaşılan ilginç bir nokta ise üç ilkokuma kitap setinde anlamı olmayan kelimelere yer verilmiş olmasıdır. Bunlar, "ille, sellice, yet, kah ve kef" kelimeleridir. Kelimelerin kullanıldıkları yerlere baktığımızda; "ille", "illaki" anlamındaki halk ağzındaki kullanımı şeklinde kullanılmış, "sellice" ise yağmurun çok yağdığını ifade etmek için kullanılmıştır. İlkokuma setlerinde

sıkça kullanılan bir teknik, seslerden sonra hece öğretiminde tüm sesler kullanılarak heceler meydana getirme çalışmalarıdır (kah, keh, kih, kih, koh, köh, kuh, küh gibi). Zaten bu şekilde yer verilen heceleri, hece öğretimi için olduğu göz önüne alınarak, göz ardı edilmiştir. Ancak kah, keh gibi anlamı olmayan kelimeler, anlamlı kelimelerin yanlarında kullanılmıştır. Bu yüzden “anlamı olmayan kelimeler”in içerisine alınmıştır. Bazı kitapların son sayfalarında öğrenilen seslerle oluşturulmuş kelimelere yer verilmiştir. “Yet” kelimesi de burada kullanılmıştır.

İncelenen sekiz kaynakta kullanılan birçok kelime arasından sadece beş anlamı olmayan kelime çıkması iyi gibi gözükse de, konunun ilkokul birinci sınıfa yeni başlamış beş-altı yaşlarındaki çocuklar olmasından dolayı, bu kadar kusurun dahi olmaması gerektiği söylenebilir. Ayrıca ilk bir-iki ses grubu hariç, elde edilebilecek birçok farklı kelime varken, daha hassas olmak gerektiği ve incelenen kitaplarda bunun zor olmadığının görüldüğü de söylenebilir.

İlkokuma kitapları hikâye kitabı, roman ya da kaynak kitap değildir. Çocuklar bu kitaplar ile hayatları boyunca kullanacakları okuma davranışına giriş yapmaktadırlar. Tek ve en büyük amacı okuma öğretmek olan/olması gereken kitaplarda, çocuklara çok fazla yeni bilgi(kelime) öğretmeye çalışmanın gereksiz olduğu ve bu durumun çocuklar anlam karmaşasına neden olabileceği düşünülebilir.

İlkokul birinci sınıfa başlayama seviyesindeki çocukların, hareket, dil ve düşünme şekilleri, bugün bilim insanları tarafından tahmin bilinmektedir. İçerisinde birçok değişken olmasına rağmen (ailenin maddi durumu, anne-babanın mezuniyet durumu, bulunulan sosyal çevre vb), bu şekilde düşünüldüğünde, çocukların hangi kelimeleri anlayabilecekler/anlayamayacakları da kestirilebilmektedir. Düzeye uygun olmayan kelimeler maddesine göre kelimeler incelendiğinde bazı yayınevlerinin bu duruma hiç dikkat etmediği, bir “ilkokuma” kitabında, çocukların seviyesinin çok üzerinde kelime ve deyimleri kullandıkları görülmüştür.

Bilgegil'e göre (2007), çocuk kitaplarında kullanılan üsluba çok dikkat etmek gerekir: Çocuklar basit yalın ve duru bir anlatımdan hoşlanırlar. Konuşma dilinde kullanılmayan kelime ve deyimleri anlamakta güçlük çekerken; uzun ve karmaşık ifadeleri anlamakta zorlanırlar. Ancak elde edilen verilerde, küçük çocukların değil, bazı büyüklerin bile anlayamayacağı kelimelere yer verildiği görülmüştür (midi, maksi, jakuzi, jaluzi, meç vb).

Somut işlemler dönemindeki çocuklar, deyimleri anlamakta güçlük çekerler ve benzetmeleri somut anlamıyla yorumlayıp, açıklarlar (Çelenk, 2010). Somut işlemler döneminde durum bu şekildeyken, yeni sistemle beraber beş buçuk-altı yaşında okula gelen ve işlem öncesi dönem olarak kabul edilen dönemdeki çocukların, bu deyimleri somut anlamlarıyla düşünecekleri ve her hangi bir anlama ulaşamayacakları anlaşılmaktadır. Örneğin, sıraya koymak, deyimi bir işi önceye almak ya da arkaya atmak olarak ifade edilmişken, çocuk somut anlamıyla düşündüğünde “sıranın üzerine koymak” anlamı çıkarabilmektedir. Üzerine titremek, seyre dalmak, öne atılmak gibi ifadeler de yine bu şekilde düşünüldüğünde çocuklar tarafından, anlatılmak istenenin tam anlamıyla anlaşılamayacağı görülmektedir.

Düzeye uygun olmayan kelime ve deyimlerle, en çok sayfa aralarında ya da en arka sayfalarda kelimelerin sıralandığı alanlarda görülmüştür. Buralarda yeni öğrenilen ses gruplarıyla ilgili ya da o ses grubuna kadar olan seslerle, bir metine bağlı kalmadan, rastgele kelimeler oluşturulmaktadır.

İlkokuma kitap setleri incelendiğinde ulaşılan sonuçlar bu şekildedir. Yaptığımız çalışma sonrasında ulaşılan sonuçlar çerçevesinde, ilkokuma kitap setlerini hazırlayan, yayımlayanlar ile bu kitapları öğrencilere tavsiye edecek olan öğretmenler ve ailelere şu öneriler getirilebilir:

- Öncelikle ilkokuma kitap setlerindeki kitapların birer “çocuk kitabı” olduğu ve tek amacının ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin okumayı öğrenmesine yardımcı olmak olduğu gözden çıkarılmamalıdır.

- Bu setlerin, ticari kaygılardan uzak bir şekilde, çocuk kitapları oluşturulurken olması gereken özenle hazırlanması gerekmektedir.
- İlkokul 1. Sınıf öğrencilerinin soyut düşünme yetileri henüz gelişmemiştir. Bu duruma dikkat edilmeli, somut kelimelere yer verilmelidir.
- Tüm çocukların özellikleri dikkate alınmalı, ifadeleri yöresel olarak ya da halk ağzıyla kullanmamaya özen gösterilmelidir.
- Kelime seçimlerine dikkat edilmelidir. İncelenen sekiz ilkokuma kitap setindeki 55 kitaptan altı adet, “anlamı olmayan kelime” tespit edilmesi olumlu görülse de, ilk ses grupları hariç diğer ses gruplarında oluşturulabilecek birçok anlamlı kelime varken, bu kadar dahi olsa anlamı olmayan kelimenin çıkmaması gerekmektedir.
- Çocukların düzeyleri ve ihtiyaç duyacakları kelimeler daha iyi tespit edilebilerek, yayınlar onlara göre yapılmalıdır, çekiciliği artırılmalıdır.
- Burada ortaya konan veriler çerçevesinde, ilkokul birinci sınıf öğrencilerine yönelik bir uygulama yapılabilir.
- Yurtdışında yayımlanan ilkokuma kitapları ile ülkemizde yayımlanan ilkokuma kitapları, karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- İlkokuma kitapları hakkında, ilkokul birinci sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin alınabileceği bir çalışma yapılabilir.
- İlkokuma kitaplarını, çocuk edebiyatının özellikleri açısından ayrıntılı olarak inceleyen bir yayın yapılabilir.

Kaynaklar

- Akyol, H. (2012). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Alpay, M. ve Anhegger, R. (1975). *Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aytaş, G. (2003). Okuma gelişiminde çocuk edebiyatının rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 155-161.
- Bay, Y. (2010). Ses temelli cümle yöntemiyle dik okuma yazma öğrenen ilköğretim birinci sınıf öğrencilerinin okuma yazma hızları ve okuduğunu anlama düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 257-277.
- Bilgegil, Z. (2007). *Çocuk kitaplarında aranılan nitelikler*. Yüce K., Nuhoğlu M.M.(Editörler). Çocuk Edebiyatı. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: PEGEM Akademi.
- Civaroğlu, Ö. (2000). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Çelenk, S. (2010). *İlkokuma yazma programı ve öğretimi*. Ankara: Maya Akademi
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: PEGEM A Yayıncılık.
- Demirel, Ş. (2010). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2006). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Morpo Kültür Yayınları
- Ergin, M. (2008). Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.

- Kaufmann, B. (2005). The calgary sun. Friday, 13 May.
- Keskinkılıç, K. ve Keskinkılıç S.B. (2007). *Türkçe ve ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık
- Nas, R. (2003). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Ezgi Yayınları Kitabevi.
- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. (7.baskı). Ankara; Anı Yayıncılık.
- Öz, F. ve Çelik, K. (2007). *Uygulamalı ilkokuma yazma öğretimi*. (6.baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Saracho, O. N. (1989). *Education, curriculum and instruction*. Vol 50 No4. USA.
- Seven, S. (2010). *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*. Ş.Demirel(Editör). Çocuk kitapları. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Şahin, A. ve Şahin, E. (2009). *İlköğretimde Türkçe öğretimi*. Kırkılıç, A. Akyol, H(Editörler). Ankara: PEGEM Akademi.
- TDK (2013). *Güncel Türkçe sözlük*. 2 Haziran 2013 tarihinde <http://tdkterim.gov.tr/bts> adresinden erişildi.
- Ünalın, Ş. (2006). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Whitehurst G.J. & Lonigan C.J. (2001). *Handbook of early literacy research*. Ed.; Susan B Neuman & David K Dickinson, Emergent literacy: Development from prereaders to readers
- Yılar, Ö. ve Turan, L.(2010). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.